

CZU: 372

DOI: 10.36120/2587-3636.v22i4.101-109

PROIECTAREA CURRICULARĂ CENTRATĂ PE ELEV: CADRUL FORMAL ȘI NON-FORMAL

Vladimir GUTU, prof. univ. dr. hab.

<https://orcid.org/0000-0001-5357-4217>

decan Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială,
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat. În articolul dat se abordează problema proiectării curriculare din perspectiva educației centrate pe elev. Accentul este pus pe definirea conceptului de proiectare curriculară, descrierea demersurilor teoretice și metodologice, identificarea și argumentarea particularităților unui curriculum centrat pe elev și valorificarea acestuia în cadrul învățământului formal și non-formal.

Cuvinte-cheie: curriculum, proiectare curriculară, modele de proiectare, curriculum centrat pe elev.

STUDENT-CENTERED CURRICULAR DESIGN: FORMAL AND NON-FORMAL FRAMEWORK

Abstract. This article addresses the issue of curriculum design from the perspective of student-centered education. The emphasis is on defining the concept of curriculum design, describing the theoretical and methodological approaches, identifying and arguing the peculiarities of a student-centered curriculum and capitalizing on it in formal and non-formal education.

Keywords: curriculum, curriculum design, design models, student-centered curriculum.

Introducere

Pentru definirea conceptului de proiectare curriculară vom pleca de la o definiție mai largă potrivit căreia proiectarea reprezintă „un ansamblu coerent de operații, acțiuni și evenimente, de norme și reguli de gândire și acțiune prin care se concepe și se realizează un proces, o structură, o instituție sau un sistem de educație” [7].

S. Cristea consideră că proiectarea reprezintă activitatea de structurare a acțiunilor și operațiilor care asigură funcționalitatea sistemului și a procesului de învățământ la un nivel general specific intermediar și concret/operațional conform finalităților elaborate în termeni de politică ai educației [1].

După G. de Landshere, proiectarea curriculară presupune definirea obiectivelor, sugerarea temelor de activitate care să provoace schimbări în sensul dorit; oferă posibilități de alegere a metodelor și mijloacelor; determină condițiile prealabile [2].

Elizabeta Voiculescu și Delia Aldea definesc proiectarea curriculară „ca un demers de specificare a caracteristicilor instruirii” prin analiza nevoilor de învățare și a scopurilor, prin dezvoltarea unui sistem de oferte care să corespundă acestor nevoi, prin prefigurarea activităților și mijloacelor de instruire, precum și prin evaluarea întregii instruirii și a activității de învățare [9].

Proiectarea curriculară reprezintă un demers complex și sistemic de anticipare a desfășurării activității de predare-învățare-evaluare. Procesul de proiectare poate viza fie nivelul macro – cel al procesului de învățământ luat în ansamblu, fie nivelul micro – cel

al secvențelor de instruire, activităților didactice realizate în cadrul lecțiilor sau altor forme de învățământ formal și non-formal.

În viziunea modernă, acțiunile de proiectare curriculară constau în gândirea, anticiparea și prefigurarea procesului de instruire, a strategiilor și tehnologiilor didactice.

Forme și niveluri ale proiectării curriculare

În funcție de intervalul de timp luat ca referință, pot fi distinse două forme generale ale proiectării: proiectarea de bază și proiectarea secvențială, treptată.

Proiectarea de bază în cadrul învățământului vizează o perioadă mai mare de timp (ciclu, an sau semestru de studiu) și se concretizează într-un sistem de produse curriculare: planuri de învățământ, curricula pe discipline, manuale școlare, ghiduri metodologice.

Proiectarea de bază (curriculumul de bază) se realizează de către experți și conceptori de curriculum.

Proiectarea de bază reprezintă cadrul de referință pentru realizarea proiectării secvențiale, treptate.

Proiectarea secvențială, treptată se realizează prin raportarea la anul/semestrul școlar/lecție.

La etapa actuală se disting două modele ale proiectării: modelul tradițional și modelul postmodern, curricular.

Modelul de proiectare tradițională este axat pe conținuturi care subordonează rezultatele, strategiile didactice și evaluarea într-o paradigmă proprie „învățământului informativ”, care suprasolicită predarea, transmiterea de informații, managementul și unilateralizarea procesului de instruire a elevilor. De menționat, că această paradigmă este tot mai puțin valorificată pe plan internațional, inclusiv în Republica Moldova.

Modul de proiectare curriculară, dezvoltată la acest nivel, definește o activitate de predare restrictivă, închisă, directivă, unilaterală. Ea poate evolua în cadrul didacticii tradiționale, dar și moderne, până la atingerea stadiului de activitate de predare-învățare-evaluare.

Proiectarea tradițională concepe criteriul de optimalitate în limitele obiectivelor prioritar informative, privite ca standarde educaționale.

Modelul de proiectare curriculară dezvoltat la nivelul didacticii post-moderne este centrat asupra competențelor formulate în termeni de finalități. Prioritară devine interconexiunea pedagogică manifestată la nivelul proiectului didactic, concepută simultan ca proces de predare-învățare-evaluare și conexiune inversă retroactivă.

Abordarea curriculară a procesului de învățământ presupune proiectarea interdependențelor dintre elementele/componentele activității didactice: *finalități-conținuturi-metodologie-evaluare*. Aceste interdependențe angajează realizarea unui învățământ prioritar formativ bazat integral pe resursele de (auto)instruire și de

(auto)educație ale fiecărui elev.

Proiectarea curriculară reprezintă tranziția de la structura de organizare bazată pe conținuturi („ce să învățăm?”) la structura de organizare orientată valoric prin intermediul unor finalități și metodologii explicite și implicite („cum învățăm?”), cu efecte macrostructurale (plan de învățământ elaborat la nivel de sistem) și microstructurale (programe și manuale școlare, proiecte didactice de lungă durată și scurtă durată).

Principiile modelului de proiectare curriculară au fost lansate, deja, cu mai mult de trei decenii în urmă:

- *Principiul analizei necesităților societății* urmărește definitivarea competențelor funcționale ale procesului de învățământ care reflectă finalitățile macrostructurale ale educației formale și non-formale.

- *Principiul analizei necesităților elevilor* urmărește definitivarea finalităților activității didactice/educative care se deduc din finalitățile microstructurale ale procesului de învățământ.

- *Principiul analizei conținutului instruirii* urmărește identificarea acelor unități care sunt mai relevante privind atingerea finalităților preconizate.

Un alt sistem de principii propus de I.Negreț-Dobridor și dezvoltat de noi care stau la baza proiectării curriculare țin de abordarea contextual-integratoare a acestui proces care presupune valorificarea factorilor sociali, psihologici și educaționali:

Principiul conceptualizării. Curriculumul trebuie să se bazeze pe cercetarea funcționalității curriculumului și să fie astfel conceput încât să anuleze toate disfuncționalitățile acestuia, valorificând în același timp concepte inovative privind dezvoltarea curriculară.

Principiul individualizării. Curriculumul trebuie să răspundă nevoilor personale ale celui care învață și să asigure dezvoltarea personalității acestuia în ritmul propriu și în raport cu particularitățile de vârstă.

Principiul realismului. Curriculumul trebuie centrat pe valori sociale în raport cu tendințele de dezvoltare ale societății și cu nevoile autentice de formare ale membrilor acestei societăți.

Principiul echilibrului. Curriculumul trebuie conceput astfel încât toate componentele să fie sincronizate.

Principiul colaborării. Curriculumul trebuie să fie un produs realizat în colectiv la care iau parte toți cei interesați (de la specialiști, instituții oficiale și autorități până la profesori, elevi și părinții lor).

Principiul monitorizării. Monitorizarea este elementul esențial al proiectării, experimentării, validării oricărui curriculum.

Principiul asigurării. Implementarea curriculumului trebuie să fie asigurată cu

resurse umane, tehnologice, financiare etc.

Principiul temeiniciei. Curriculumul trebuie proiectat pe termen lung, în limitele unui ciclu curricular cu deschidere spre dezvoltare permanentă.

Principiul managementului schimbării. Implementarea proiectului curricular este o schimbare care face parte din obiectul managementului curriculumului, care, la rândul său, presupune formarea unor manageri competenți.

Prezintă interes proiectarea curriculară, concepută de R.W.Taylor, care implică „un program educațional” cu acțiuni dezvoltate pedagogic în direcția perfecționării continue a activității de instruire:

- a) selecționarea și definirea obiectivelor învățării (*learning objectives*) în calitate de obiective pedagogice ale procesului de învățământ;
- b) *selecționarea și acumularea experiențelor de învățare*, adecvate obiectivelor pedagogice, în calitate de conținuturi cu resurse formative maxime;
- c) *organizarea experiențelor de învățare la niveluri formative superioare prin metodologii adecvate obiectivelor și conținuturilor selecționate*;
- d) *organizarea acțiunii de evaluare* a rezultatelor activității de instruire realizată - conform criteriilor definite la nivelul obiectivelor pedagogice asumate, valorificate/valorificabile, în termeni de revizuri dezirabile [8].

Proiectarea didactică drept dimensiune procesuală a curriculumului educațional a fost mai puțin abordată în cadrul reformei curriculare din Republica Moldova. De fapt, de tipul și calitatea proiectării didactice depinde eficiența întregului act educațional. Este evident faptul că abordarea curriculară a paradigmei educaționale generează și noile strategii și scheme de proiectare didactică de către cadrele didactice.

Proiectarea didactică este un construct care presupune un ansamblu unitar de acțiuni și operații de anticipare și pregătire a activității educaționale în raport cu toate componentele sale: finalități, conținuturi, strategii didactice, strategii de evaluare, mijloace de instruire.

Proiectarea didactică din perspectiva curriculară poate fi abordată din mai multe perspective:

- Din **perspectiva sistemică** proiectarea didactică se definește ca ansamblul coordonat de operații de anticipare a realizării procesului educațional, finalizate în proiecte diferențiate de instruire; complex de operații de proiectare și organizare a instruirii.
- Din **perspectiva managerială**, proiectarea didactică este considerată ca o activitate de colaborare și luare de decizii flexibile și coerente.
- Din **perspectiva didactică**, proiectarea este centrată pe activitatea profesorului, oferind mijloace și forme standardizate de acțiuni în funcție de tipul lecției sau tipului de activitate în cadrul educației non-formale.
- Din **perspectiva acțională**, proiectarea didactică poate fi considerată ca mod

specific de intervenție și operare, de către cadru didactic, asupra fiecărei componente a procesului educațional, realizate la intervale și momente diferite (an, semestru, zi și oră) și la nivelul unor structuri logico-didactice: disciplina de studiu, capitol, temă, sistem de lecții, alte forme. Din această perspectivă, de regulă în învățământul general și non-formal se desprind următoarele tipuri de proiectări didactice: proiectarea didactică de lungă durată și proiectarea didactică de scurtă durată.

Particularitățile proiectării curriculare centrate pe elev în învățământul formal și non-formal

Proiectarea curriculară centrată pe elev se axează pe următoarele demersuri:

- Educația centrată pe elev trebuie să asigure dezvoltarea și autodezvoltarea personalității acestuia în raport cu particularitățile individuale ca subiect al procesului educațional.
- Procesul educației centrate pe elev oferă posibilitatea fiecărui elev, axându-se pe aptitudinile, capacitățile, interesele, orientările valorice și experiența individuală, să-și realizeze potențialul propriu în cunoaștere, activitatea sa de instruire, comportament.
- Indicatorii educației centrate pe elev includ nu numai nivelul cunoștințelor, capacităților, atitudinilor, ci și formarea unui intelect (caracteristici, calități, manifestări etc.).
- Educația centrată pe elev se proiectează în baza principiului variativ, recunoașterea diversității conținuturilor, formelor și strategiilor didactice.
- Proiectarea curriculară centrată pe elev presupune:
 - Acceptarea elevului în calitate de subiect principal al procesului educațional.
 - Stabilirea scopului dominant – dezvoltarea capacităților individuale ale elevilor.
 - Identificarea mijloacelor de atingere a scopului propus din perspectiva experienței individuale a fiecărui elev.

Înțelegerea principială a esenței curriculumului centrat pe elev este legată de stabilirea locului/ poziției elevului în procesul educațional, atitudinii adulților față de copil/ elev. În acest sens, există mai multe abordări ale curriculumului educațional.

Curriculumul centrat pe elev pune în prim-plan personalitatea acestuia, asigură condiții confortabile, de securitate privind realizarea potențialului fiecărui elev.

Personalitatea elevului în cadrul acestui tip de curriculum este privită nu pur și simplu ca subiect al acțiunii educaționale, ci ca subiect activ. Acest tip de curriculum poate fi numit antropocentric, care se bazează pe filosofia, psihologia și pedagogia umanistică. În centrul atenției conceptori - lor de curriculum este elevul în integritatea și unicitatea sa deschisă spre percepția noilor experiențe, capabilă să ia decizii responsabile

și conștiente în diferite situații cotidiene. Elevul este purtătorul unor experiențe individuale și personalizate. El, în primul rând, este orientat spre dezvoltarea potențialului propriu înnăscut. Constituirea subiectivității elevului, se realizează concomitent la diferite niveluri: *nivel teoretic* (ce cunosc eu despre lume, despre sine, cine sunt eu); *nivel practic* (cum mă manifest, ce atitudine am eu față de lume).

Activismul elevului ca manifestare a subiectivității se realizează în două direcții: **adaptarea** la cerințele adulților (pedagogilor, educatorilor, cadrelor didactice) care creează situații normative pentru el, și **creativitatea**, care îi permite permanent să caute și să găsească ieșiri din diferite situații și să-și dezvolte competențele bazate pe experiențele proprii. Pe aceste două temeuri contradictorii și se axează traiectoria individuală de dezvoltare psihică și cognitivă a copilului. Posibilitatea de a aplica diferite acțiuni în procesul dezvoltării proprii trebuie să fie asigurată de către curriculumul educațional.

Stabilirea instrumentelor de învățare, acceptate de către elev, devine un mijloc important privind identificarea posibilităților individuale a elevilor și manifestarea subiectivității de către aceștia.

Alegerea instrumentarului și a modalităților de activitate cognitivă, dar și praxiologică a elevilor trebuie reflectate în esența curriculumului educațional. În afară de aceasta, curriculumul trebuie să prevadă existența unui șir de condiții psihopedagogice care ar stimula aplicarea activităților și mijloacelor de învățare. În cadrul acestei abordări, în centrul atenției stă nu elev abstract, ci fiecare elev ca personalitate în esența și unicitatea sa. Se modifică vectorul acțiunii: nu de la influențele pedagogice spre elev, ci de la elevul care are atitudine selectivă față de influențele pedagogice și nu este obligatoriu să le însușească în modul stabilit de cadru didactic.

În curriculumul educațional trebuie încorporate toate condițiile de asimilare a tipurilor de activități, care îi permit elevului să se orienteze liber în relațiile *subiect-subiect*. Structura experienței elevului în calitate de subiect se determină de către ierarhia elementelor constitutive.

În experiența unui elev aparte pot domina diferite elemente. Nivelul de dezvoltare a acestora, de asemenea poate fi diferit. De aceea devine importantă identificarea structurii experienței elevului în calitate de subiect al actului educațional, stabilirea în cadrul acestuia a părților slabe și a părților tari.

De exemplu, în structura experienței pot domina predispozițiile științifice, cunoștințele despre lumea înconjurătoare, sau invers, având un nivel scăzut de cunoștințe, la elev pot predomina predispoziții practice, analitice, tehnologice, sportive etc. Experiența elevului în calitate de subiect îi face pe toți elevii să fie diferiți, irepetabili.

Scopul curriculumului centrat pe elev este dezvoltarea maximală a acestor deosebiri, și nu nivelarea lor. Sursele experienței elevului în calitate de subiect sunt diferite: „CV-ul propriu” (influența familiei, apartenența națională, socioculturală), rezultatele activității

cotidiene, relațiile cu lumea înconjurătoare, rezultatele instruirii etc.

Conținutul experienței în calitate de subiect depinde de experiența acumulată în trecut, modificată în procesul educațional, alte surse informaționale. Trebuie să deosebim termenii *cunoștințe* și *informații*. Primul reflectă rezultatele cunoașterii aprobate de către practica socială, iar ultimul reflectă, de regulă, diferite păreri, puncte de vedere. Informația, în acest sens, trebuie să devină parte componentă a curriculumului educațional, fiind una interesantă și importantă pentru elevi. Evident este faptul că curriculumul nu trebuie să includă doar cunoștințele de bază. El are menirea de a include metode de cunoaștere și de activitate caracteristice nu doar unei, ci mai multor discipline/ tipuri de activități.

Constituirea curriculumului centrat pe elev presupune:

- identificarea finalităților (componentă teleologică);
- analiza tipului de cunoștințe și identificarea structurii acestora (componenta conținutală);
- descrierea tipurilor și formelor de reprezentare a cunoștințelor și a competențelor;
- identificarea domeniilor, ariilor curriculare, profilurilor de formare;
- fixarea cerințelor (componenta procesuală), care trebuie respectate în cadrul formării competențelor necesare. Numai pe acest fundament se determină tipurile de gândire care se formează prin intermediul curriculumului educațional.

Cunoaștem că există mari deosebiri între conținutul și structura cunoștințelor matematice și umanitare/naturale, ceea ce presupune diferite abordări în organizarea gândirii. Așadar, în procesul proiectării curriculumului centrat pe elev este necesar a ține cont nu numai de *obiectul* și structura *cunoștințelor*, ci și de prezentarea și însușirea acestora, precum și de formarea graduală a competențelor. Curriculumul, în acest sens, realizează dubla funcție - de informare și de formare, ca proces integrator.

În cadrul curriculumului centrat pe elev componenta formativă se caracterizează prin: *antropocentrism; umanism; dezvoltare liberă* și creativă.

Ideea fundamentală a acestor abordări constă în tranziția de la explicare la înțelegere, de la monolog la dialog, de la controlul social la dezvoltare, de la conducere la autoconducere. Orientarea curriculumului nu ține strict de însușirea unei „discipline” sau a unui tip de activitate (în cadrul educației non-formale), ci și de comunicare, înțelegere și implicare. Creativitatea și constructivismul devin instrumente fundamentale ale educației centrate pe personalitatea elevului. Particularitatea paradigmei curriculare a educației centrate pe elev constă în orientarea spre caracteristicile individuale ale elevilor în raport cu aptitudinile personale.

În această ordine de idei, caracteristicile educației centrate pe elev devin demersuri conceptuale în proiectarea produselor curriculare: curricula pe discipline, proiectarea didactică de lungă durată, proiectarea didactică a unei lecții, proiectarea didactică a

diferite tipuri de activități non-formale.

Lecția rămâne elementul (forma) de bază al procesului educațional și în cadrul instruirii centrate pe elev, însă, în acest sens, se modifică funcția și conținutul acesteia:

- proiectarea competențelor pentru elevi și cu participarea acestora;
- valorificarea formelor și tehnologiilor didactice din perspectiva experiențelor individuale ale elevului;
- asigurarea unui climat psihologic motivant pentru fiecare elev;
- asigurarea unor condiții pentru elevi de a alege activitățile de învățare și instrumentele de cunoaștere;
- evaluarea atât a rezultatelor învățării, cât și a procesului de atingere a finalităților preconizate.

Proiectarea curriculară pe unități de învățare

Proiectarea didactică pe unități de învățare reprezintă un produs curricular plasat între curriculumul disciplinei, proiectarea didactică de lungă durată și proiectarea lecției.

Proiectarea didactică de lungă durată în acest context are un caracter mai generalizator și este orientată la stabilirea consecutivității studierii unităților de conținut pe parcursul anului școlar, dar și la asigurarea în timp a formării competențelor transversale și specifice în procesul studierii disciplinei școlare.

Proiectarea didactică de lungă durată și proiectarea didactică pe unități de învățare pot fi integrate într-un produs curricular cu condiția că acest document va corespunde cerințelor existente față de proiectarea didactică de lungă durată și față de proiectarea didactică pe unități de învățare.

Proiectarea didactică pe unități de învățare ca produs curricular se realizează de către cadrul didactic în baza curriculumului pe discipline, standardelor respective, ținându-se cont de specificul clasei de elevi, de potențialul elevilor etc.

Proiectarea didactică pe unități de învățare reprezintă un „minicurriculum”, care integrează componentele: finalități, conținuturi, strategii didactice, strategii de evaluare în vederea atingerii/formării competențelor specifice în procesul studierii unității de învățare.

Proiectarea didactică pe unități de învățare vine să rezolve contradicțiile dintre competențe și obiective.

În curricula pe discipline și în continuare se păstrează și se dezvoltă componenta *competențe* (specifice) și unități de competențe ca achiziții intermediară pentru formarea competențelor specifice sau/ și a celor transversale în cadrul studierii disciplinelor școlare. În această abordare, competențele reprezintă achiziții obținute la ieșire cu toate caracteristicile respective. În același timp, cadrul didactic în raport cu finalitățile proiectate (sistem de competențe) proiectează/ reprojectează intrările în proces – obiective la nivel de proiectare pe unități de învățare și pe lecții.

Proiectarea didactică pe unități de învățare reprezintă primul nivel de integrare a cunoștințelor, capacităților, atitudinilor și primul nivel când achizițiile respective preiau forma inițială de competențe, dat și un grad de manifestare a acestora [5].

Concluzii

Așadar, proiectarea curriculară, în cadrul educației formale și non-formale, reprezintă un sistem de acțiuni manageriale, teleologice și propedeutice specifice și adecvate tipului de curriculum proiectat: curriculumul ca produs și curriculumul ca proces. Dacă proiectarea curriculumului ca produs este concepută și realizată la nivel național, atunci proiectarea curriculumului ca proces este prerogativa cadrelor didactice; evident, acest fenomen fiind perceput ca unul integrator/unitar.

Bibliografie

1. Cristea S. Dicționar de pedagogie. București: Litera Internațional, 2000.
2. De Landshere G. Evaluarea continuă a elevilor și examenele. Manual de docimologie. București: Editura Didactică și pedagogică, 1975.
3. Guțu VI. (coord.), Chicu V., Dandara O., Solcan A., Solovei R. Psihopedagogia centrată pe copil. Chișinău: CEP USM, 2008.
4. Guțu VI. Proiectarea didactică în învățământul superior. Chișinău: CEP USM, 2007.
5. Guțu VI., Vicol M. Tratat de pedagogie - între modernism și postmodernism. Iași: Performantica, Institutul Național de Inventică, 2014.
6. Negreț-Dobridor I. Teoria generală a curriculumului educațional. Iași: Polirom, 2008.
7. Postelnicu C. Fundamente ale didacticii școlare. București: Aramis, 2002.
8. Tyler R.W. Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago, Londra: The University of Chicago Press, 1969.
9. Voiculescu E., Aldea D. Manual de pedagogie contemporan. Cluj-Napoca: Risoprint, 2005.